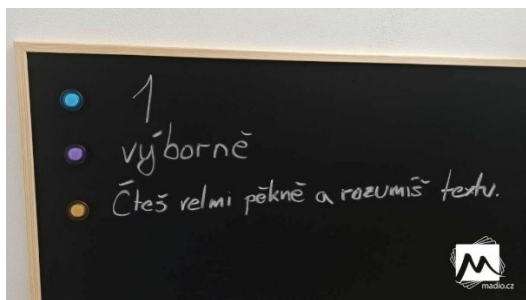

Známkování, nebo slovní hodnocení?

Známky jsou pro rodiče jen zdánlivě dobrou informací. Na první pohled je to jednoduché: když jsou známky dobré, mohou navozovat pocit, že se rodiče o školu nemusí zajímat, když jsou horší, většinou následují nějaká kárná opatření. Ta často místo zlepšení vyvolají odpor k učení – přitom mezi klíčové kompetence, které má škola rozvíjet, patří právě kompetence k učení, tj. schopnost i chuť se celoživotně vzdělávat.

- Zámka je pro ZZ signál, zda učení ve škole probíhá podle očekávání. Je důležité, aby byla co nejvíce informativní, a k tomu sama známka nestačí, neboť má velmi nízkou informační hodnotu. To omezuje její funkce na pouhé numerické konstatování, jaké úrovně znalostí z prověřovaného učiva žák dosáhl.
- Zámka nemůže posuzovat myšlení, samostatnost, kreativitu, schopnost spolupráce, neukazuje příčinu žakových problémů, nevysvětluje jejich vznik a neukazuje nápravu. Proto ve funkci diagnostické selhává. Neposkytuje žádné informace o tzv. sociální kvalifikaci žáka, tj. o jeho schopnostech kooperovat v pracovním kolektivu, o jeho pílí, tvořivosti, vytrvalosti v učení apod.
- Zámka je velice nepřesná informace o tom, co dítě umí. Učitelé se často domnívají, že do známky se má promítnout i píle nebo na opak nezáměr dítěte, takže je možné, že dvojka a trojka mohou znamenat stejné znalosti.
- Zámku ovlivňuje složení třídy a další subjektivní faktory na straně učitele. U známek se za stejnými číslicemi může skrývat mnoho nesrovnatelných významů. Často dosahují stejných známek různí žáci za vynaložení naprosto odlišného úsilí, takže výsledkem je diskutabilní srovnatelnost známek – **tatáž známka může znamenat i dost rozdílnou úroveň znalostí a dovedností dětí z paralelních tříd nebo z různých škol.**
- Zámkování probíhá na základě sociální vztahové normy, kdy se jedinec porovnává s ostatními spolužáky. Zámka tak určuje postavení žáka ve třídě, kdy **je nucen přijmout roli úspěšného, průměrného, nebo neúspěšného žáka.**

Zámka a funkce motivační = VNĚJŠÍ MOTIVACE

Výše vedené argumenty proti známkování jsou celkem známé. Méně se hovoří o mnohem závažnějším důsledku známkování, a sice o tom, že se pro mnohé děti stává náhradní, tzv. vnější motivací k učení. **Projevem této vnější motivace je, že se známka brzo stává hlavním cílem snažení dítěte.** Dítě se postupně učí, že

nezáleží ani tak na tom, co umí, jak se k tomu dopracovalo, ale hlavně na tom, „co dostalo“.

Tato záměna cílů (nikoli učit se vědomostem i dovednostem, ale sbírat známky, které vlastně představují pro dítě odměnu nebo trest) je nebezpečná pro vytváření postojů k práci pro celý život. Kdykoli nabízíme za nějakou činnost odměnu nebo hrozíme trestem, dáváme najevo, že nepředpokládáme, že by tuto činnost dotyčný chtěl snad dělat „jen tak“. U učení tak tímto naším jednáním snižujeme význam učení v očích dětí, ačkoli jim slovně zdůrazňujeme, jak je důležité učit se. **Pokud známkami u dětí zničíme vnitřní motivaci k učení a nabízené odměny či tresty je také nezajímají, pak už dospělí nemají v ruce nic, čím by dítě k učení motivovali.**

Známka je často pouhým donucovacím prostředkem k učení nebo nástrojem k udržení disciplíny. Požadavky učitelů uplatňované prostřednictvím známek vedou žáky k co nejsnadnější a nejpovrchnější cestě za dobrou známkou. Žáci často neberou ohled na prostředky (opisování, učení se z paměti toho, co nepochopili). V důsledku toho vedou známky i k rychlému zapomínání povrchně naučeného bez snahy pochopit souvislosti. Předmět hodnocení Známka je numerické označení nějakého výkonu. Většinou hodnotí lehce kontrolovatelné oblasti. Mezi ně patří obsah paměti. Proto je s oblibou zkoušena násobilka, definice, slovíčka apod. Učitelé kontrolují i některé logické procesy, obsažené například při řešení slovních úloh v matematice. Zpravidla se tedy známkou hodnotí konkrétní znalosti žáků. **Složitější je hodnocení „neměřitelných“ schopností, jako je kreativita, fantazie nebo myšlenkové operace, které stojí často na okraji zájmu známkování.**

Pojetí chyby

Chyba je v učení považována za nežádoucí jev, za projev nevědění. Při hodnocení se učitel soustředí na vyhledávání chyb a podle jejich počtu zhorší výslednou známku. Stanislav Červenka charakterizuje klasický okamžik, kdy je žák zkoušený, jako situaci učitelova klidného čekání na žakovu chybu. Když se chyba objeví, oživí učitele, který začne konečně s žákem nějakým způsobem komunikovat. Učitel i žák pracují v průběhu vyučování společně. V určitém okamžiku se učitel jakoby ze spolupráce vyděluje, staví se nad žáka a hodnotí ho, především mu dává známku. Hodnotící akt učitele uzavírá určité úseky společné práce učitele a žáka. Hodnocením se ale učitel nezbavuje jisté odpovědnosti za výsledky žáka. Jsou také, kromě vlivu mnoha dalších faktorů, výsledkem učitelovy práce. **Učitel žákovi v podstatě neukazuje, co jej naučil, ale to, že jej něco nenaučil.**

.....

SLOVNÍ HODNOCENÍ SLOUŽÍ HLAVNĚ DÍTĚTI

Když jsou do plánu školy zařazeny aktivity směřující k rozvoji individuálních vlastností a schopností žáků, zaměřené na samostatné řešení problémů, na rozvoj jejich individuálních postojů, začínají potíže s klasifikací. Výsledky práce žáků není možné zařadit do omezeného počtu klasifikačních stupňů.

Slovní hodnocení v pololetí a na konci roku umožňuje učiteli, aby se v průběhu roku osvobodil od používání známek, a mohl tak dítěti pomocí různých jiných forem sdělovat zpětnou vazbu o průběhu jeho učení. Slovní hodnocení není tedy převyprávěním známek, nemá mít charakter odměny (pochvaly) či trestu. Jeho cílem je **zpětná vazba, informace o tom, čeho dítě dosáhlo a co a jak dělat dál.**

Zatímco známky slouží spíše rodičům jako impuls k „výchovným zásahům“, slovní hodnocení má sloužit především dítěti samotnému, **má být pro něj informací, jak jeho pokroky či slabiny vidí jeho učitel.** Tím vlastně dítě dostává významný signál, že jeho učení je záležitostí jeho, nikoli rodičů. Proto má mít charakter osobního dopisu dítěti. Jeho délka bude záviset od toho, jaké formy zpětné vazby byly používány v průběhu pololetí, takže nemusí být ani příliš obsáhlé.

Slovní hodnocení a funkce informační

Informativnost slovního hodnocení je závislá na tom, zda se z něho žák dozví kritérium hodnocení a míru své úspěšnosti v rámci kritéria. Neinformativní slovní hodnocení je pro žáka málo přínosné. Může být i méně informativní než klasifikace. Oproti známce má výhodu dialogické formy. Poskytuje možnosti citlivě sdělit žákovi i rodičům míru školních úspěchů, dodat informaci o okolnostech žákova chování a poskytnout vysvětlení jeho předpokládaných příčin i náhled do budoucna a pokyny, jak situaci řešit.

Aby bylo dobře srozumitelné a srovnatelné, měl by učitel používat stále stejná kritéria. Od učitele vyžaduje promyšlenou a obsažnou formulaci, od žáků a rodičů dobrou interpretaci. Uplatňuje se tam, kde zná učitel dobře své žáky, kde není počet žáků příliš vysoký, kde učitele neodrazuje jeho pracnost. Slovní hodnocení nutí hlouběji a častěji přemýšlet o žácích, jejich vlastnostech, schopnostech, přednostech a nedostacích. Vede učitele k lepšímu poznání dětí.

Vztahové normy při slovním hodnocení

Slovní hodnocení je založeno na individuální vztahové normě. Tedy způsobu, kdy je žák seznamován se svými pokroky, které učinil za určitou dobu. Učitel má jedinečnou možnost hodnotit každé dílčí zlepšení. **Žák je srovnáván sám se sebou, a proto je možné posoudit, zda se jeho aktuální výkony zlepšily či zhoršily v porovnání s minulými výkony.**

Tímto způsobem může žák i učitel najít kritické body, které mohou žákův výkon snižovat a zahájit úspěšnou cestu k nápravě.

Funkce diagnostická je pro slovní hodnocení typická. Díky vyšší výpovědní hodnotě této formy hodnocení se najde místo i pro vyjádření problémů, které negativně působí na žákův výkon. Učitel uvažuje o vhodných zásazích a žák získá informace, kde a proč se daný problém vyskytuje. Plnění diagnostické funkce hodnocení v tomto rozsahu je významným zlomem a zároveň hodnotným přínosem vyučovacího procesu.

Slovní hodnocení a funkce motivační

Slovní hodnocení může, na rozdíl od tradičního známkování, vždy obsahovat alespoň částečně pozitivní motivaci. Aby motivovalo žáka k další činnosti, má být pozitivně laděné a má vyzdvihovat to, co se žákovi podařilo. Protože se na žáka obrací jako na partnera, vypovídá o partnerském, dialogickém pojetí výuky a přispívá tak k jejímu dobrému sociálnímu klimatu.

Slovní hodnocení navíc také zahrnuje postoje žáků, úsilí a snahu. Proto nejvíce prospívá problémovým a úzkostným žákům, kteří mají vzhledem ke svým

schopnostem reálnou perspektivu úspěchu a nejsou nadále vystavováni ohrožení ze získání špatné známky.

Slovní hodnocení nese nejen informace jen o dosažených výsledcích žáka, o jeho znalostech, ale především o kompetencích dítěte, postojích a dovednostech vyššího řádu (dovednost kooperovat, utřídit informace atd.). Sleduje úroveň myšlení. Kromě toho ukazuje problémy žáka, které se vyskytly na jeho cestě za poznáním, a radí, jak se s nimi vyrovnat.

Pojetí chyby

Chyba je chápána jako fakt, se kterým je nutné počítat a lze ji příznivě využít. Je to přirozený jev, který je průvodním znakem poznávání. Je-li chyba včas zjištěna, analyzována, správně interpretována a poté opravena, stane se východiskem k důkladnějšímu pochopení učiva. Žák by měl na svou chybu přijít sám a tím si správně upevnit metodu učení. Věcný a klidný postoj k chybám je důležitým předpokladem efektivní práce i celkového emočního klimatu.

Podoby slovního hodnocení

Pololetní a výroční slovní hodnocení je psané formou vysvědčení buď jako dopis žákovi, dopis rodičům nebo jako neosobní popis žákovy práce, jeho možností, schopností a cest k jejich rozvoji. Ke slovnímu hodnocení existuje velká variabilita přístupů škol i jednotlivých učitelů z hlediska předmětu hodnocení, formy i časové frekvence.

Někteří učitelé se rozhodují pro **kombinaci průběžného slovního hodnocení a závěrečné klasifikace**. Výhoda průběžného slovního hodnocení je přímé nestresování žáka v momentálním neúspěchu. Dává žákovi čas na učení. Znamka je pak konečným výsledkem, není spočítaným průměrem, který nedává naději na úspěch při dílčím selhání.

Zpracovala: